

KÖNYVISMERTETÉS.

Kazinczy Ferencz tübingai pályaműve a magyar nyelvről. 1808. Kiadta *Heinrich Guszláv.* (Régi Magyar Könyvtár, 37. szám.) Budapest, Akadémia, 1916. 8-r. 195 l. Ára 3 K.

Kazinczy Ferencz összes műveinek kiadása az Akadémiát már úgyszólván megalapítása óta foglalkoztatja. Egy megindult kezdet után azonban a centennárium országos ünneppé nőtt lelkesedése sem adta meg hozzá a kellő lendületet, hogy e terv valóra váljék. Jóval később, a nyugalmasabb munka éveiben, alakult meg azután a Kazinczy-bizottság s tette jóvoltából az Akadémia közzé a nagy irodalmi izgató alkotásainak leginkább hozzáférhetetlen részét: levelezését. Ez a maga nemében nálunk páratlan kiadás, mely már befejezéséhez közeledik (pótkötete sajtó alatt van), magában foglalta ugyan az utolsó évtizedek egész Kazinczy-cultusát — ezenkívül Váczy életrajzáig aránylag kevés (bár becses) munka foglalkozott Kazinczyval — de a kutatásnak egy nagy korszak sok földérintetlen részletéhez útát és önként kínálkozó eszközöket adott.

Remélhető, hogy a levelezés után a többi sorozatra, Kazinczy költői és tudományos alkotásaira is sor kerül. Addig is örömmel üdvözljük a RMKban azt az évek óta várt kötetet, mely Kazinczynak egy, leveleiben többször emlegetett, keletkezésénél fogva is érdekes, nyomtatásban most először megjelent munkáját közli: tübingai pályaművét.

A munka kortörténeti és irodalmi szempontból egyaránt nevezetes. Érdekes törekvéseknek maradandó becsű emléke, mely, ha czélját nem érte is el, a napoleoni idők centralisáló irányzatában is helytállott nemzeti lelkesedést híven tükrözi. Kazinczyt magát több mint négy esztendeig foglalkoztatta e műve és annak sorsa, de kihatott e kérdés az egész akkori íróvilágra is. Akkor sok rejtelem övezte. Ma már a tübingai pályakérdés, egész politikai háttérével s irodalmi eredményeivel, tisztán áll előttünk. Az előbbinek felkutatása Wertheimer Ede érdeme, a ki húsz évvel ezelőtt, »Az 1807-diki magyar országgyűlés« cz. cikkében, (Századok, 1896) felderítette a pályakérdés keletkezésének történetét; az irodalmi szempontok megvilágítása Heinrich Gusztáv egyik nagybecsű munkája volt, a ki ugyanaz idő tájt kezdett kutatásait most Kazinczy pályamunkájának kiadásával fejezte be.

A kötet elé írt bevezetés beszámol az egész kérdés történetéről. E szerint a pályakérdés a Tübingában szerkesztett *Allgemeine Zeitung*-ban jelent meg s lényege az volt, hogy lehetséges-e, tanácsos-e és a nemzetiségekkel szemben méltányos-e a magyar nyelvnek Magyarországon állami nyelvvé emelése. A hely, a hol a pályázati hirdetmény megjelent, jól elburkolta a jutalomdíj kitűzőjét s nálunk épen ezért érthető feltűnést keltett. Volt, a ki a nádorban vélte a maecenast. Akadt is pályázó bőven — huszonegy pályamű érkezett be — s a közvéleményt hosszú időn át élénken foglalkoztatta a pályaművek sorsa.

A Cotta-czég, melynek neve alatt a pályakérdés megjelent, gondoskodott bírálókról is. Hosszú évek telnek el, míg ezek véleménye beérkezik. Kor- és művelődéstörténeti szempontból a pályaműveket és bírálatokat egyaránt figyelemreméltóknak tartja Heinrich. Jellemző, hogy a magyar nyelv mellett föltétlenül csak öt, föltételesen (a némettel, illetőleg a latinnal együtt) még kevesebb, csak négy pályamű tör lándzsát. Természetesen ezek is hiába: a pályázat mögött ugyanis a bécsi kormány állott. Az ötlet egyik censoré, Armbruster János Mihályé volt, és Stadion gróf, a külügyminiszter, volt szószólója. Csakhogy, mikor a pályadíjat kitűzték, ezt még a napoleoni háborúk hatása alatt tették; mire a bírálók is elkészültek munkájukkal, 1817 lett belőle; a szent szövetség legszebb éveit élte, és a bécsi rendőrség főnöke, a hirhedt Sedlitzky, 1817. április 20-án azt írta az egész iratcsomóra: »Az iratok egyelőre félreteendők, minthogy egy oldalról a jutalomkérdés nincs megoldva, más oldalról pedig a korviszonyok ez ügynek újabb tárgyalását nem teszik tanácsossá.«

A pályázók hiába várták az eredményt. A kérdést épen a korviszonyok oldották meg később, a melyek a kisebbségnek adtak igazat. A dolgozatokat pedig csak a tudományos kutatás hozta újból felszínre. Sedlitzky bizonyára nem gondolta, hogy az »egyelőre« épen száz évet jelent, s az iratoknak irodalomtörténeti szempontból legbecsesebbike az odavetett megjegyzés centennáriumán nyomtatásban is napvilágot lát.

A bírálatok közül egyébként Kopitar censoré — a ki javasolta is, hogy az összes pályaműveket egy kötetben adják ki — összefoglaló jelentés számba megy, s épen azért Heinrich függelékül ezt is lenyomatja. Szellemesség és nagymértékű elfogultság jellemzik. Természetesen, mint osztrák censor, arra az álláspontra helyezkedik, hogy Magyarországon — a melynek mindössze 2—2½ millió magyar anyanyelvű lakója van (!) — az uralkodó nyelv csak a német lehet. Épen ezért a XIV. számút, Valter von Philipps őrnagyét, tartja legjobbnak. (»Dieser erkannt der Unterzeichnete *entschieden* den Preis zu.« 190. l.) Alig is van rá megjegyzése. A többivel (különösen Roth, Genersich, Barrakóczy, Thorwächter, Plachy és egy névtelen szerző [XV. sz.] munkáival) szívesen vitatkozik. Nem érdektelen, hogy Döbrentei Gábor kísérletét egy húszéves ifjú munkájának mondja s azt tartja, hogy szerzőjéből még lehet valami. A IV. sz. pályaműről tudja, hogy Kazinczy írta, s nem véletlen, hogy azzal legkomolyabban is foglalkozik. A dolgozatot azokéi közül, a kik a magyar nyelv mellett harcolnak, a »legelviselhetőbbnek« mondja,

mert csillogóan s mégis szerényen van írva. A mélyebb és kimerítő alaposág azonban Kopitar véleménye szerint hiányzik belőle.

Kopitar megjegyzései mellett szívesen vettük volna, ha nagy vonásai-ban Heinrich Gusztáv itt is ismertette volna a beérkezett tanulmányokat s megszabta volna azok egymáshoz viszonyított becset. Az minden-esetre kétségtelen, hogy — Döbrentei kísérletét nem felejtve el egészen és Bredetzky ellentétes felfogású munkáját sem mellőzve mint érdekes adalékot — ma irodalomtörténeti becse csak Kazinczy munkájának van. Annál inkább, mert ez eredetileg magyarul készült, s szerzője csak azután fordította le németre, Rummy segítségével. A jelen kiadásnak érdeme, hogy mindkét szöveget közli: első helyen a németet — mert végre is csak ez volt maga a pályamű — azután a magyart. A németből az ismertebb hosszabb költemények idézetét a kiadó (helyesen) elhagyta s a címmel és első sorral pótolta. A kiadás betűhív, az *a' e'* és *'s* hiányjeleinek mellőzésével.

A magyar szöveg nem hű mása a németnek. Bizonyára nem a kiadó, hanem a kézirat hibájából a magyarból több részlet hiányzik, a mi a szöveget értelmetlenné teszi. Nem arra a nagy hézagra célzunk, mely a 148. lapon jelezve van s a német szöveg 63—93. lapjának felel meg, s a mely által az egyik legbecsesebb részétől van megfosztva (benne a 73. lapon a II. Józsefről szóló jellemző adomával s azzal az érdekes megállapítással, hogy a míg nemzetiségeink nem beszélnek magyarul, nem is fogják magukat magyaroknak tartani) — hanem az olyan részletekre, a minők pl. a 157. és 158. lapon vannak: az előbbin Kis Jánost dicsérve, minden átmenet nélkül szó a szövegbe egy festői útleírást (a német szövegből megtudjuk [103. l.], hogy az a *Hazai Tudósítások* 1806. évfolyamában jelent meg és az által, hogy az idézet kisebb betűkkel van szedve, érthetőbb az egész), az utóbbin a Rájnis-idézet után hiányzik egy bekezdésnyi szöveg, s minden átmenet nélkül Földire tér át. A 175. lapon Gleim és Jacobi mellett Klamer-Schmidt epistoláit emlegeti, a kinek neve viszont a németből hiányzik. Ez összevetéseket s a többi eltérést mindenesetre az olvasó is megállapíthatja. Még csak azt lett volna érdekes tudnunk, hogy van-e és mennyi része a pályaműben Rumýnak, a ki a német szöveget átjavította.

A dolgozat így is, a hogyan van, a Kazinczy nevéhez méltó alkotás, mely írójára, de az 1810. körüli Kazinczyra külön is, nagyon jellemző. Lendületes bevezetése Kölcsey *Hymnusának* és Eötvös *Bucsu-jának* gondolataira és hangulatára emlékeztet, de magában foglalja a kor egész magyar gondolatvilágát. »Tokaj cseppjei,« »Zemplén nektárja,« a »a régi idők szomorú emlékezete,« »a tudatlanság századainak a nemzeteken ülő szennye« — talán csak véletlenül felőtli frázisai e résznek; »a haza szeretete eggyike a természet legszentebb érzéseinek« — talán csak a gondolat közösségénél fogva juttatja Kölcseyt eszünkbe. De Kazinczyra sajátosan jellemző, midőn kimondja, hogy »a patriotismus nem ellenkezik a cosmopolitismussal: ez amazt csak nemesíti«; s az »idegen köntös« emlegetése a kor titkolt hangulatát fejezi ki. Felőtli a később Pyrkert védelmező íróról, hogy Nagy Frigyet most még elítéli,

mert munkáit francziául írta, s érdekes, hogy a latin nyelvet élő nyelvnek mondja. Büszkén emlegeti, hogy »a sajtók ezrenként sokszorozzák könyveinket,« hogy falun és városban ujságokat olvasnak, és ifjaink ösmerik Gellert és Rabener, Haller és Hagedorn alkotásait.

Általában arra, hogy a magyar nyelv alkalmas-e, hogy »polgárnyelvvé« emeltesék, a magyar társadalom műveltségének rajzán kívül a történelemmel és a magyar műveltség és irodalom fejlettségének bizonyításával felel. Ez utóbbi részben nem tagadja meg ismert subjectivitását. Dayka iránt érzett szeretete, Csokonaival szemben alkalmazott éles kritikája többször is szembeötlök. Csokonait Daykához méri, »de érzelmei — úgymond — nem olly lángoló, s nyelve nem olly nemes, sőt néha tisztátlan s nem ritkán szükségtelen alacsony«. A *Reményhez* írt ódánál »mentségeket« keres »szegény Csokonainak«, s Verseghy egyik költeményéről (*Bucsuzás a múzsáktól*) azt írja, hogy »bizonyosan ér annyit«, mint amaz. Orczyról jellemzően, Kis Jánosról már egyebütt, főként levelezéséből is ismert elragadtatással ír. Hogy a dolgozatát az esküvőjére Kis János írta *Hymenaeummal* fejezi be, az Kazinczynál természetes.

A feltett kérdésekre, melyeknek megfelelően a dolgozat (ezúttal a német szöveget véve tekintetbe) három részre oszlik, Kazinczy széles látókörű tudással és sok történelmi adattal felelt meg. Abban a censornak kétségtelen igaza van, hogy a dolgozat nem kimerítő, épen azért nem is eléggé nyomatékos. De nem azért, a miért Kopitar gondolta. A hiányosságok Kazinczy egyéniségéből és felfogásából következnek. Ma, mikor nem a cél, hanem maga a munka a fontos, talán ez is javára válik a kötetnek: ennyivel is jellemzőbb írójára. Épen ezért történelmi adataira nem térünk ki. Nem Kazinczy volt hivatva arra, a mit a harminczas és negyvenes évek országgyűlései becsületesen és a célhoz vezető úton elvégeztek; de ha egy kis részlet kiadásakor, 1814-ben, az Erdélyi Múzeum úgy vélte, hogy »az egész munka talán még sokáig nyomtatatlan fog maradni« — azt talán sikerült bebizonyítanunk, hogy annál inkább helyénvaló volt a sokáig lappangott munkát most közzétenni s a nagyevű kiadónak a kutatók s különösen a Kazinczynak és korának kutatói hálával tartoznak érte.

DR. GÁLOS REZSŐ.

Négyesy László: Arany. A költő születésének százados évfordulója alkalmából a Kisfaludy-Társaság ajándéka a magyar tanulóifjúságnak. Budapest, Franklin, 1917. 8-r. 52 l.

A Kisfaludy-Társaság figyelmes gondosságának kedves jele ez a könyv, melynek az a hivatása, hogy a tanulóvilág a maga egyetemességében vehessen részt az Arany-jubileumban, s a jövő művelt magyarságának fogékony lelkében elmélyüljön legnagyobb epikusunk képe. E feladat megoldása, legmélyebb költőnk emberi és művészi egyéniségének megörökítése, csak első pillanatra látszik könnyűnek. Tudományos kérdéseknek népszerű formában való tárgyalása általán azt a veszedel-

met rejti magában, hogy vagy elnagyolt vázlat lesz a fejtegetésekből, vagy a népszerűség vesz el: csak az kerülheti el a kettős veszedelmet, a ki igazán otthon van a maga tudományában, s a melletti megvan a tehetsége, hogy elvont igazságokat könnyen érthető formákba öntsön. Négyesy László mind a két tekintetben teljes sikert ért el: szigorúan tudományos módszerrel a tanulóifjuság értelmi fokához mért egyszerűséggel mutatja be Aranyt. A hatalmas anyagon teljesen uralkodik: mind Arany költészetét, mind a róla szóló irodalmat apróra ismeri s értékesítvén az utóbbi eredményeit, kimélyíti és újszerűvé színezi azzal az egyéni fölfogással, mely az előbbibe való elmerülésnek, Arany költeményei mélyreható megértésének következménye.

Négyesy módszere az irodalomtörténeti monographiáirásnak legmegfelelőbb eljárása. Arany költői egyéniségét emberi jelleméből vezeti le. Rövidre fogva bemutatja a költő életének fontosabb mozzanatait, pontos lélektani elemzéssel rajzolja meg jellemének fejlődését, kialakulását, beleállítja őt kora irodalmi, politikai s közműveltségi viszonyaiba s ezekből a mozzanatokból magyarázza költői alkotásait. Így összeolvastva az életrajzi anyagot az aesthetikaival, a méltatással, élénk tárja a költő egész földi pályáját, a bölcsőtől a sírig, s költészetének alakulását, az első kísérletektől a nagy diadalokig.

A szorosabb értelemben vett didaktikai cél s a szűkre szabott terjedelem adatok dolgában bizonyos válogatásra s mondanivalójának rövidre fogására szorította a szerzőt: ezek a legnagyobb nehézségek az efféle munkában. Négyesy kis monographiájában azonban ezek a gátló mozzanatok úgyszólván nyomot sem hagytak. Helyes tapintattal válogatta ki azokat a mozzanatokot, a melyek az embernek s a költőnek megértéséhez szükségesek, hogy alakja legalább a viszonyokhoz mérten a maga teljességében álljon az olvasó előtt; az írás művészetében való virtuozitása pedig képessé tette arra, hogy röviden, tömören adja elő mondanivalóját. Hőse alakját nem csak egy-két kiemelkedő jellemvonásának elmélyítésével, néhány nézőpontból világítja meg, hanem lehetőség szerint fényt vet Arany egyéniségének valamennyi vonására, a mely költészetében is nyilatkozik. A költemények méltatásában is ilyen teljességre törekszik: Arany minden egyes jellemző alkotása tárgyalás alá kerül, s Négyesy csak egy-két szóval, de világosan s nyomatékkal mutat rá, hogy mi az igazán jellemző bennök.

Négyesy módszere egyúttal meghatározza művének kompozícióját is: az emberből magyarárván a költőt, könyve anyagát hőse életének emlékezetes fordulói körül csoportosítja. Fölismeri Arany életében a három nagy lelkiválság, vagy a könyv szavával élve: »letörés«, jelentőségét, költői pályája fordulópontjait, melyek Arany életét négy korszakra osztják. Ezek közül az első a szülői házhoz való bűnbánó visszatérésig tart, az első mély benyomások s verselésben való első kísérletek kora. A második korszakot a szabadságharc bukása határolja: ezt a *Toldi* diadala teszi emlékezetessé. A harmadik szeretett leánya haláláig tart, a kőrösi tanárság, majd a pesti hivataloskodás éveit 1865-ig: a nagy kompozíciók korszaka. A negyedik élete vége, az Aristophanes-fordítást,

a *Toldi Szerelmét*, az *Őszikéket* termő évek. Ennek az elrendezésnek jelentősége Arany költészetének megértésében van, s Négyesy azáltal, hogy nem merevíti külön őket, eléri, hogy Arany fejlődésében nem érezzük a folytonosságot megszakítottnak. E ponton leli meg különben jutalmát az előadás rövidsége is: ez teszi lehetővé, hogy összefüggőnek érezzük az életrajzt, noha a költészet méltatása bele van szőve.

A könyv előadásáról nem kell sokat mondanunk. E téren való jelessége, mint már említettük, most sem tagadta meg magát. Tömör-sége a kifejezések helyes megválasztása következtében sehol sincs a szabatoság rovására, a találó képekben való gazdagsága színessé, lendületessé, s a tárgy hangulatához való művészi alkalmazkodása pedig változatossá teszi stílusát.

CSÁSZÁR ERNŐ.

Pekár Károly: Magyar kultúra. Sajtó alá rendezte és az életrajzt írta *Morvay Győző.* Budapest, 1916. Kiadta a Pekár-család. 8-r. CXXIII, 351 l. Ára 12 K.

A magyar tudomány nagy kárára oly korán elhunyt Pekár Károlynak hátrahagyott munkáját tette a magyar közönség számára hozzáférhetővé Morvay Győző. A munka nem egységes alkotás: hatvan többé-kevésbé összetartozó, részben már megjelent cikkek gyűjteménye. A mű törzsét azok a fejezetek alkotják, a melyekben a közműveltség létrejöttével, fejlődésével, főbb problémáival foglalkozik, főként Herbert Spencer elmélete alapján. E merőben természettudományi alapvetést azonban nem tudja eléggé kiegyenlíteni azokkal az idealisztikus gondolatokkal, melyekbe kivált munkája célzatát öltözteti: egy tiszta, ethikus, nemzeti műveltség terjesztését.

A legellentétebb elméleteken néha meglepő könnyedséggel síklik át, egy már sok tekintetben felelőtlen gondolkodás szabadságával. Néha még föl-föllobban szelleme a maga régi ragyogásában, hogy azután annál jobban éreztesse lassú kihúnytának szomorúságát.

Legjellemzőbb példája ennek a 21. és 22. fejezet. Az elsőben a művelődés fejlődésének alapvető tényezőjéül tekinti a közgazdasági viszonyokat s így a Spencer-féle elmélet kezén kénytelen elfogadni a történelmi materializmus alapgondolatát, melynek fejtegetésére részletesen kiterjeszkedik. De már ez elmélet következményeitől visszariad, túlzásnak minősíti. A következő fejezet volna hivatva arra, hogy ez elmélet kritikáját adja, vagyis a »pszichológiai tényezőknek fokozatos túlsúlyra-jutását a történelmi fejlődésben« (így a cím!). E helyett azonban rövid két lapon olvasunk néhány állítást minden bizonyíték nélkül s egy olyan érvet (a nemzetközi bíróságok), melynek épen a legutóbbi események mondtak ellent a leghatározottabban. A tájékozatlan olvasó tehát — pedig a mű elsősorban népszerűsítő akar lenni — a legnagyobb zavarba kerülhet a sok egymással ellentétes gondolat között. Így míg egy helyütt Spencerral az erkölcsi tényezőt csak másodlagosnak tartja a művelődés fejlődésében (113. l.), addig más fejezetekben az ethikumot

ismételten alapvető jelenségnek nevezi s e szempontból ítéli meg a művészet és erkölcs problémáját is. Természetesen elég egyoldalúan, s így igazságtalanul, ítélkezik olyan írókról is, kik ezt meg nem érdemelték. Bourget regényköltészetét Anatole France-éval (13. l., 165. l.), majd Prévost-éval (122. l.) egy kalap alá véve, erkölcsstelennek s így antiszociálisnak tartja, holott a *Disciple* és *Cruelle énigme* szerzője éppen Pekár álláspontjához áll legközelebb. Így bánik el Daudetval is (14. l.).

Pekár műve általában inkább népszerűsítő, mint tudományos. Főként az iskola, a nevelés, a műveltség továbbfejlesztésének sorsa érdekli, tanároknak akar szólni, a kiknek nem győzi eléggé szívükre kötni a »nemzetnevelés« gondolatát.

Bennünket, az irodalomtörténet szempontjából, csak kevés fejezete érdekel közelebről. Az említettekén kívül figyelmet érdemel a 14. fejezet, mely a művészi, irodalmi egyéniség kérdését tárgyalja. Szempontja itt sem elég világos. Új benne az, hogy Taine milieu-elméletét nem Comte-ból és Stendhalból vezeti le, mint eddig tették, hanem a Spencer-féle pszichologia adaptatio-tanából. Úgy látszik, mintha a maga számára is Taine elméletét venné irányadónak, de aztán szembeállítja vele Hennequin és Guyau teljesen ellentétes álláspontját. Eredeti a végén a saját suggestio-elméletének hangsúlyozása. Az ötletet ugyan Guyautól és Le Bontól vette, de annak az irodalmi és művészi életre való alkalmazása saját gondolata, melyet már több cikkében kifejtett. A 27. fejezetben a közműveltség és a nemzeti nyelv fejlődésének szoros kapcsolatát emeli ki. Túlzás azonban ez az állítása: »A nálunk például az úgynevezett nemzetietlen korban írt latin irodalomnak semmi köze a nemzeti irodalomhoz.« (141. l.) Rátérve a nyelv művelődéstörténeti tanulságaira, érinti az ősvallás kérdését és Szinyeivel szemben, Pápay egy osztják adatára támaszkodva, tűzmadóknak mondja a régi magyarokat.

Morvay Győző nagy gonddal és szeretettel állította össze Pekár életrajzi adatait s műveinek kimerítő bibliográfiáját. Nem annyira a tudós, mint a magyar középiskolai tanár pályáját akarta megírni. Mert Pekár élete valóban tipikus példája — a szó legnemesebb és legtragikusabb értelmében — a magyar tanár életsorsának. De azért munkássága beható ismertetésére és méltatására is kiterjeszkedik. Csak az a kár, hogy tudományos fejlődésének képét nem világítja meg kellőképen. Pedig ez fölülte érdekes, gondolati átalakulásokban gazdag lehetett, egy nagy benső vívódást sejtet, két ellentétes világnézet ütközőjében. E lelki küzdelemnek értékes és sokszor megható dokumentuma ez a posthumus munka is.

KIRÁLY GYÖRGY.

A konstantinápolyi magyar tudományos intézetnek szervezeti szabályzata. Budapest, 1916. Kiadja a vallás- és közoktatásügyi ministerium. K. 8-r. 14 l.

Az a kis füzet, melynek címe fönt olvasható, a közoktatásügyi kormány egy nagyjelentőségű elhatározásának írásba foglalt képe s a magyar tudomány életére messze kiható kezdeményezés első lépése. A Konstantinápolyban föllállított magyar tudományos intézetről tájékoztat,

melynek hivatása a magyar kutató szellem munkájának új tereket nyitni, s bár — a mint az intézet céljának alább közölt fogalmazása mutatja — munkásságának körei csak érintik a mi tudományunkat, a magyar irodalom történetét, egy pár szóval e helyütt is kell foglaloznunk vele, egyrészt hogy utaljunk arra a gazdag eredményre, mely munkásságából kisarjad, ha azt nagy concepciójú alapítóinak szellemében, az ő törekvéseiket megvalósítva folytatják, másrészt hogy megjelölhesük, mi az, a mit tőle a magyar irodalomtörténet várhat.

Az intézet állami intézmény, irányítása és fölügyelete a Budapesten működő igazgatótanács dolga; ennek elnökét a miniszter bizza meg, ügyvezető alelnöke az az államtitkár, a kinek ügykörébe a művészeti ügyek tartoznak, hivatalból tagjai három múzeumunk igazgatói és a miniszterium három ügyosztályának vezetői, kinevezés útján pedig hat szaktudós. Az intézet élén az igazgató és a titkár állanak, mindkettő szaktudós, tagjai elsősorban a rendes, díjazott tagok, tudományfoglalkozó fiatal szakemberek. Az intézet célja pedig, hogy »az egyetemes történelemmel, főleg a bizanci-magyar és a török-magyar érintkezések kutatásával, a classica és keresztény archaeológiával, Bizancz és az Iszlám művészetének történetével, végül a keleti, elsősorban török-magyar összehasonlító nyelvészettel foglalkozó szaktudósoknak kutatásaik helyszíni folytatására módot adjon, ezzel az említett tudományterületek hathatósabb fejlesztését intézményesen biztosítsa s egyszersmind a hazai tudományosságunknak a török szellemi élettel való kapcsolatát erősítse«.

Bármennyire át is érezzük az intézet nagy jelentőségét, tisztán látva azt a fontos, tudományos, közműveltségi, sőt társadalmi hivatást, mely reá vár, ennek részletezése és kifejtése kívül marad az IK. keretein. E helyett föl akarok vetni egy pár olyan föladatot, melyek többé-kevésbé hozzákapcsolódva az intézet tervrajzába fölvevett tudományterületekhez, nekünk, az irodalomtörténet munkásainak is szolgálhatnak tanulsággal.

A török-magyar érintkezések, melyeknek kutatása és megállapítása a szabályzat szerint is elsőrangú kötelessége az intézet tagjainak, kihat a magyar irodalomtörténetre is. Jól tudjuk, hogy a magyar nyelv rokonságának kérdése végérvényesen el van döntve, s a tudomány nyelvünket a török-tatárral szemben a finn-ugor nyelvcsaláddal kapcsolja, de nincs eldöntve faji voltunk, ethnikumunk kérdése. Sokan vannak, s épen irodalomtörténetíróink közt, a kik a magyarság ágát a török-tatárság törzséről sarjadtnak vallják — s ennek a kérdésnek vannak irodalmi vonatkozásai. Továbbá nemzetünk költészete visszanyúl a pogány korba, de ennek a régi költészetnek emléke, sőt még nyoma sem maradt. Hol keressük pogánykori költészetünk gyökerét, az északi népek költészetében vagy a törökökében? Honnan valók epikus és lírikus formáink, főként dalformáink? Vajon az utóbbiaknak a törökökéivel egyező strófaszervezete véletlenül fejtett vagy természetesen, közös hagyományból? Nyelvünk képkészlete s általában vonzódása a színes, csillogó képekhez keleti vonás-e valójában? Mesekincsünknek vannak-e régi, az őshazából magunkkal hozott elemei, vagy mind újabb fejlemény, esetleg szerzemény? Nem

állítjuk, hogy ezekre a kérdésekre lehet megnyugtató feleletet kapni, de az bizonyos, hogy speculációval csak ködös, szürke elméletekre juthatunk, s ha egyáltalán remélhető, hogy világ derül ezekre a ma még homályos pontokra, az, mivel a finn-ugorság körében már megindult a kutatás, most már csak török földön, a török nép körében végzett vizsgálatok útján történhetik. Itt igazán áll az a mostanában sokat hangoztatott mondás: ex oriente lux!

Bízunk benne, hogy legfiatalabb tudományos intézetünk a magyar irodalomtörténetet is hálára fogja kötelezni.

CSASZÁR ELEMÉR.
